

SECTION 5: INTEGRATION OF REFUGEES THROUGH EDUCATION: CONTEXTS, CHALLENGES, SOLUTIONS

AXIOLOGICAL TRANSFORMATIVE APPROACHES REGARDING REFUGEE INTEGRATION THROUGH EDUCATION

ABORDĂRI AXIOLOGICE TRANSFORMATIVE PRIVIND INTEGRAREA REFUGIAȚILOR PRIN EDUCAȚIE

Diana ANTOCI, Doctor Habilitatus, Full Professor,
“Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau.
ORCID ID: 0000-0002-7018-6651

CZU: 37.01: 341

DOI: 10.46727/c.27-28-09-2024.p371-374

Abstract. *The content of the paper explores the role of fundamental values in the process of integrating refugees into host societies through education. In the context of globalization and increasingly accentuated migratory flows, education becomes an essential means to facilitate the social, cultural and economic integration of refugees. The paper analyzes transformative axiological approaches aimed not only at imparting knowledge but also at cultivating empathy, mutual respect and social cohesion between refugees and local communities.*

The focus is on the need to transform education systems so that they promote values such as tolerance, diversity and social justice, giving refugees the chance to build a new start in an inclusive environment. The article also discusses the challenges facing education in this context: linguistic, cultural and social barriers, but also possible solutions, such as the development of adapted curricula and community involvement.

The conclusions emphasize that a values-based approach can significantly contribute to the success of the integration process, education being not only a tool for academic training, but also a catalyst for social transformation and harmonious coexistence.

Keywords: *axiology, values, transformation, education, refugees, integration through education, inclusion*

1. Introducere

Integrarea refugiaților reprezintă una dintre cele mai mari provocări ale secolului XXI, având în vedere crizele umanitare globale și creșterea numărului de persoane care caută refugiu în alte țări care pot oferi siguranță și o nouă șansă. Fenomenul de refugiu aduce provocări majore atât pentru cei care sosesc, cât și pentru societățile-gazdă, reacția cărora față de refugiați poate contura un model de incluziune armonioasă sau un teren fertil pentru diviziuni și tensiuni sociale. Ameliorarea unor tensiuni este posibilă prin intermediul educației care joacă un rol esențial nu doar în facilitarea procesului de adaptare, dar și în formarea, promovarea unei societăți incluzive și tolerante. Nu este vorba doar despre a oferi refugiaților acces la resurse educaționale, ci și despre a crea un cadru valoric în care respectul reciproc și înțelegerea culturală să fie fundamentale. Educația, abordată din perspectiva axiologică, devine un spațiu în care refugiații își regăsesc demnitatea și locul într-o nouă societate, iar cetățenii țării-gazdă sunt stimulați să își dezvolte empatia, să își extindă orizonturile culturale și să promoveze tradiții și valori naționale.

Valorile general-umane sunt fundamentale și joacă un rol esențial în procesul de integrare a refugiaților prin educație, oferind un cadru pentru înțelegere, coeziune socială și respect reciproc. Educația constituie mijlocul prin care refugiații pot învăța valorile societății gazdă, cum ar fi respectul pentru diversitate, libertatea, solidaritatea și egalitatea. În același timp, educația permite gazdelor să aprecieze și să înțeleagă valorile culturale și experiențele refugiaților, construind punți de încredere și colaborare.

Integrarea prin educație presupune, de asemenea, dezvoltarea prin educație de competențe lingvistice și profesionale care vor permite refugiaților să devină membri activi ai societății. Prin abordarea nevoilor individuale și culturale, educația contribuie la reducerea tensiunilor și a stereotipurilor, promovând o integrare armonioasă și o coabitare pașnică.

Prin urmare, ne propunem să explorăm diverse abordări axiologice transformative ce pot influența integrarea refugiaților, prin analiza principalelor teorii științifice, determinarea modalităților de aplicabilitate a conținuturilor teoretică în practică și conturarea direcțiilor viitoare de cercetare.

2. Analiza abordărilor științifice

Educația constituie instrumentul esențial de integrare socială prin utilizarea diverselor tehnologii ce asigură procesul de învățare a valorilor și normelor socio-culturale, de dezvoltare a competențelor necesare pentru adaptarea la alt mediu. P. Freire pune în discuție două tipuri de educație: educație de depozitare („*banking education*”) și educație de problematizare („*problem-posing education*”) [4]. Educație-depozitare rezistă dialogului; educația care pune probleme, consideră dialogul ca fiind indispensabil actului de cunoaștere care dezvăluie realitatea. Educație-depozitare tratează studenții ca obiecte de asistență; educația de a pune probleme îi face gânditori critici... Educația care pune probleme se bazează pe creativitate și stimulează adevărata reflecție și acțiune asupra realității, răspunzând astfel vocației oamenilor ca ființe care sunt autentice doar atunci când sunt angajate în cercetare și transformare creativă [4]. Educația trebuie să fie un proces de „conștientizare” care să încurajeze participarea activă a refugiaților, nu doar transmiterea pasivă a cunoștințelor. Aceasta permite refugiaților să se integreze, să contribuie la dezvoltarea societății și să își afirme identitatea culturală.

În teoria despre adaptarea interculturală elaborată de J.W. Berry a fost sugerată ideea că integrarea reușită necesită atât menținerea identității culturale de origine, cât și adoptarea valorilor culturale ale societății gazdă. În acest sens, educația joacă un rol dublu, facilitând dialogul intercultural și sprijinind dezvoltarea competențelor sociale și profesionale ale refugiaților [1].

De asemenea, S. Dryden-Peterson subliniază că educația oferă un spațiu sigur pentru refugiați, unde pot învăța să navigheze complexitatea sistemelor culturale și sociale ale noii societăți, contribuind la reducerea marginalizării și a vulnerabilităților acestora [2]. În plus, educația promovează reziliența, oferind refugiaților instrumente pentru a depăși traumele și provocările asociate cu migrarea forțată.

Prin urmare, educația nu este doar un instrument pentru integrarea economică a refugiaților, ci și un mecanism pentru coeziunea socială și reconcilierea interculturală, facilitând participarea activă și conștientă a acestora în comunitatea gazdă.

Abordările axiologice în educație subliniază importanța valorilor morale, cum ar fi respectul, empatia și dreptatea socială, în construirea unui sistem educațional care să fie deschis și inclusiv. În viziunea lui L. Kohlberg [5], dezvoltarea morală a subiectului are loc prin procesul educațional, ceea ce sugerează că sistemele educaționale care se focusează pe dezvoltarea valorilor pot juca un rol esențial în integrarea refugiaților.

O abordare etică centrată pe *etica îngrijirii (ethics of care)* a fost propusă de C. Gilligan [3], care subliniază importanța relațiilor interpersonale și a empatiei în procesul educațional. Această perspectivă este valoroasă în contextul refugiaților, unde empatia și grijă pentru diferențele culturale pot sprijini integrarea socială.

În teoria *educației bazate pe grijă (care-based education)*, dezvoltată de N. Noddings, se scot în evidență relațiile bazate pe respect reciproc și dialog, principii esențiale pentru crearea unui mediu educațional incluziv și suportiv pentru refugiați [7].

Valorile morale fundamentale, precum respectul, empatia, dreptatea socială, responsabilitatea etc. reprezintă bazele pentru construirea sistemului educațional incluziv și deschis. Educația ancorată în aceste valori morale facilitează atât dezvoltarea individuală, cât și construirea comunități armonioase, capabile să răspundă provocărilor diversității și ale migrației globale.

Abordările transformative ale educației, inspirate de J. Mezirow [6], pun accent pe schimbarea modului în care subiecții gândesc și percep lumea înconjurătoare. În cazul refugiaților,

acest tip de educație poate contribui la formarea noilor atitudini, mai deschise și tolerante, pentru ambele părți: atât în rândul refugiaților, cât și în rândul societății-gazdă.

De asemenea, J. Mezirow este completat de E. Said [11], care, prin teoria sa despre „orientalism”, argumentează importanța deconstruirii stereotipurilor și a narativelor dominante în educație. Integrarea refugiaților poate fi sprijinită printr-un proces educațional care promovează gândirea critică și conștientizarea influenței culturale, încurajând societățile-gazdă să-și reevalueze percepțiile asupra diversității și să identifice la maximum avantajul potențialului persoanelor primite.

E. Taylor în lucrarea „The Theory and Practice of Transformative Learning: A Critical Review” [12] oferă o analiză amplă a teoriei învățării transformative, explorează mecanismele prin care pot fi restructurate valorile, examinează condițiile și tehnicile esențiale pentru promovarea învățării transformative și rolurile și responsabilitățile educatorilor și cursanților.

3. Perspective de cercetare/studiu

Educația refugiaților este afectată de numeroase bariere care complică procesul de integrare și învățare. Printre acestea se numără dificultățile lingvistice, care fac comunicarea eficientă o provocare, și diferențele culturale, care pot crea bariere de înțelegere și adaptare. De asemenea, refugiații întâmpină obstacole psihologice: traumele și stresul post-traumatic, care influențează capacitatea de învățare și integrare. Factorii sociali (marginalizarea și discriminarea) adaugă un alt grad de dificultate, reducând oportunitățile de participare activă la educație. Pe lângă aceste bariere, multe sisteme educaționale se confruntă cu lipsa resurselor corespunzătoare necesare, cum ar fi materialele didactice și infrastructura, care ar sprijini procesul instructiv-educativ al refugiaților. Un alt aspect important care poate fi menționat, constituie insuficiența pregătirii cadrelor didactice, care în mare parte nu sunt formate pentru a răspunde nevoilor specifice ale acestor subiecți, fapt care solicită elaborarea unui program educațional adaptat și bine susținut.

Dezvoltarea curriculumului intercultural care promovează diversitatea culturală și valorile universale poate juca un rol major în sprijinirea integrării refugiaților. Studiile de perspectivă ar putea să exploreze în ce măsură un curriculum adaptat nevoilor specifice ale refugiaților contribuie la îmbunătățirea performanței academice și a stării de bine (wellbeing).

Integrarea cu succes a refugiaților în societatea solicită identificarea multiplelor modalități pentru soluționarea diverselor probleme.

Pe lângă educație formală, un rol crucial în integrarea refugiaților joacă comunitatea. Prin analiza studiilor realizată de E.M. Ross [10], s-a determinat că implicarea activă a familiei și a comunității în educația refugiaților contribuie la îmbunătățirea semnificativă a succesului în procesul de integrare în societate. De exemplu, cercetările realizate de K. Mapp, A. Henderson, S. Cuevas, M. Franco, S. Ewert [6] au constatat faptul că familiile refugiate care sunt implicate în educația propriilor copii, se bucură de relații mai puternice cu copiii, de relații mai bune cu pedagogii, se simt mai puțin izolate, iar elevii beneficiază de o implicare mai mare în școală, manifestă o frecvență mai bună și o rată mai mare de absolvire. La rândul său, cadrele didactice au o satisfacție sporită în muncă, demonstrează un succes mai mare în motivarea și implicarea cu elevii din medii diferite, profită de mai mult sprijin din partea familiilor și au o altă reprezentare despre elevi și familii.

G. Miller, C. Thomas, S. Freuchtenicht [8] sunt de părere că participarea comunității locale, prin intermediul navigației de resurse și al sprijinului cultural prin parteneriat triadic succesiv (școala-copil-familia), reduce barierele sociale și psihologice, contribuie la integrarea refugiaților mai rapidă în societatea-gazdă. De asemenea, familiile refugiate pot beneficia de formare continuă pentru a înțelege mai bine sistemele educaționale locale, ceea ce le permite să susțină activ și procesul educațional al propriilor copii.

4. Concluzii

Abordările axiologice transformative schimbă fundamental perspectiva societăților privind modul în care primesc și sprijină refugiații: nu se limitează la oferirea de ajutor material sau la soluționarea necesităților primare, dar se pune accentul pe transformarea comportamentelor,

manifestărilor afective, atitudinilor, relațiilor, convingerilor și structurilor sociale pentru promovarea incluziunii și respectului reciproc. Un cadru valoric constituie recunoașterea refugiaților nu doar în calitate de victime sau beneficiari de ajutor, dar descoperirea și identificarea lor ca agenți ai propriei schimbări, cu potențial de contribuție pentru societate-gazdă. Educația bazată pe valori, dialogul intercultural și politicile incluzive devin instrumente esențiale în această transformare.

Prin adoptarea paradigmatelor și practicilor axiologice transformative, societățile vor cultiva empatia, solidaritatea, echitatea etc., reducând stereotipurile și discriminarea. De exemplu, programul educațional care integrează elemente din istoria și cultura refugiaților în curricula societății-gazdă sau prin educația informală, nu doar că sprijină procesul de integrare, dar și educă populația despre diversitate și respect reciproc.

Abordările axiologice transformative oferă un cadru solid pentru înțelegerea procesului de integrare a refugiaților prin educație. Este esențial ca politicile educaționale să promoveze valori ce încurajază incluziunea și respectul reciproc, în timp ce se adaptează la nevoile specifice ale refugiaților. O educație bazată pe valori nu doar că poate contribui la integrarea lor socială și culturală, dar poate transforma întreaga societate, oferind un model de coexistență armonioasă.

Bibliografie:

1. Berry, J. W. Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 1997, 46(1), 5–34. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x>
2. Dryden-Peterson, S. Refugee education: The crossroads of globalization. *Educational Researcher*, 2016, 45(9), 473–482. <https://doi.org/10.3102/0013189X16683398>
3. Gilligan, C. *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development*. Harvard University Press, 1982. URL: https://www.researchgate.net/publication/275714106_In_A_Different_Voice_Psychological_Theory_and_Women's_Development
4. Freire, P. *Pedagogy of the Oppressed*. New York: Continuum Press, 1970.
5. Kohlberg, L. *The Philosophy of Moral Development*. Harper & Row, 1981.
6. Mapp K., Henderson A., Cuevas S., Franco M., Ewert S. *Everyone Wins! The Evidence for Family-School Partnerships & Implications for Practice*. Scholastic Professional, 2022. 160p. ISBN 9781338586688.
7. Mezirow, J. *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass, 1991.
8. Miller G., Thomas C., Freuchtenicht S. Engaging Refugee Families as Partners in Their Children's Education. Volume 43, Issue 4, 2014. URL: <https://www.nasponline.org/publications/periodicals/communique/issues/volume-43-issue-4/engaging-refugee-families-as-partners-in-their-childrenandsquot-education>
9. Noddings, N. *Educating Moral People: A Caring Alternative to Character Education*. Teachers College Press, 2002. 171 p. ISBN-0-8077-4168-X.
10. Ross, E. M. The Case for Strong Family and Community Engagement in Schools. 2023. URL: <https://www.gse.harvard.edu/ideas/usable-knowledge/23/03/case-strong-family-and-community-engagement-schools>
11. Said, E. (). *Orientalism*. New York: Vintage Books, 1993. 368 p.
12. Taylor, E.W. (1998). *The Theory and Practice of Transformative Learning: A Critical Review*. Columbus: ERIC Clearinghouse on Adult, Career, and Vocational Education.
13. UNESCO. *Refugee Education 2030: A Strategy for Refugee Inclusion in Education Systems*. 2018.